

Det bogløse bibliotek – og bibliotekarere i nye kontekster

I USA arbejder man på at få integreret vidensamfundets nye læringsmetoder og nye former for at producere viden i uddannelses- og fagbibliotekerne. Det handler om bl.a. om cyberscholarship og en ny bibliotekaruddannelse. Indtryk fra DEFF/Nye Institutioners studietur.

Af Bente Thorup Andersen bta@ucn.dk, University College Nordjylland, Mai Aggerbeck, mai@viauc.dk, VIA University College, Lars Kofod-Jensen lako@phmetropol.dk, Professionshøjskolen Metropol og Ole Wøide, olw@ucn.dk, University College Nordjylland

Uddannelsesbibliotekerne og bibliotekarrollen undergår i disse år massive forandringer, og et af de steder det går hurtigst er i USA. Det er baggrunden for, at DEFF's programgruppe Nye Institutioner i september besøgte udvalgte steder i det amerikanske biblioteks- og uddannelsesvæsen for blandt andet at opfangne nye udviklingsmuligheder.

Besøgene var i høj grad tilrettelagt som dialogmøder med bibliotekarere, undervisere, forskere, ledere, bestyrelsesmedlemmer og repræsentanter fra de politiske miljøer. Vores generelle indtryk er, at amerikanerne arbejder intensivt med mange af de samme spørgsmål som DEFF, som for eksempel:

- Hvordan bliver bibliotekerne relevante for uddannelserne?
- Hvor bliver bibliotekerne endnu mere relevante fremover?
- Hvordan sætter man en forandring i gang?

I USA arbejder man ihærdigt på at få integreret vidensamfundets nye læringsmetoder og nye former for at producere viden i det 21. århundredes uddannelses- og fagbibliotek. Mulighederne er, ifølge American Library Associations direktør for International and Chapter Relations Offices, Michael Dowling, uendelige. Men kun hvis man forstår at gentænke og redefinere biblioteksindholdet.

Bogløse biblioteker og nye bibliotekaruddannelser
Studieturen havde to geografiske fikspunkter - Boston, Massachusetts med en omdiskuteret og interessant high school, og Chicago og Wisconsin med universitets- og uddannelsesbiblioteker og en fremsynet bibliotekaruddannelse.

Fisher-Watkins Library, også kendt som 'det bogløse bibliotek', er videncenter på Cushing Academy, en pri-

vat high school i Massachusetts. Skolen redefinerede for to år siden hele uddannelsen under overskriften Leadership for the 21st Century, og i den sammenhæng også adgangen til viden og information. I erkendelse af, at fremtiden ikke tilhører bogmediet, afskaffede biblioteket bøgerne og giver i stedet sine lånere adgang til opdateret og aktuel viden gennem online tidsskrifter, databaser og e-bøger. Denne for mange grænseoverskridende beslutning har affødt en del medieomtale, og biblioteket modtager besøg af interesserede kollegaer fra andre dele af verden, herunder bibliotekarere fra Danmark.

Besøget i Wisconsin var tredelt. Vi besøgte University of Wisconsin - Whitewater for at høre om deres masteruddannelse for lærere affødt af projektet WISE, Where Information Specialists Empower learners. Desuden besøgte vi to offentlige high schools i byen Janesville, hvor bibliotekarerne er uddannet efter WISE-modellen.

Forandringsprocesser

Den strategiske satsning på Cushing og visionen om Leadership for the 21st Century er udviklet af skolens øverste ledelse og bygger på, at nutidens elever og fremtidens medarbejdere har behov for andre færdigheder end dem, som den traditionelle skole tilbyder. Visionen omfatter hele uddannelsen og skal ud i alle kroge. Et sådant paradigmeskift tager tid. Biblioteket er udset til at være agent for forandringsprocessen ved at lære eleverne at navigere i informationshavet og flytte fokus fra de traditionelle trykte medier til fremtidens e-bøger og digitale ressourcer. På ugentlige møder for underviserne introducerer bibliotekarerne forskellige former for nye teknologier til anvendelse i undervisningen. Tom Corbett, ledende bibliotekar på Cushing, betegnede bibliotekarens nye rolle som en udvikling fra depotbestyrer til vejleder i online ressourcer.

Beslutningen om at afskaffe de trykte bøger var en top-down beslutning, og de kan være svære at efterleve. Det skinnede da også igennem, at den ikke havde vakt

lige stor begejstring hos alle. Men når en ledelse beslutter en radikal ændring, sker der noget på kort tid, uden endeløse behandlinger i diverse udvalg. Udfordringen bliver at få visionen grundfæstet hos medarbejderne, så den også bliver bottom-up.

Forandringerne på Craig High School og Parker High School i Janesville sker som i resten af staten Wisconsin på baggrund af en overordnet politisk beslutning og et princip om, at fremtidens skoler skal certificeres for at kunne honorere de mediepædagogiske og informationskompetencemæssige krav, der er nødvendige for at eleverne opnår '21st century skills'.

Skoledistrikterne udarbejder en plan for implementering af medie- og informationsteknologi på skolerne (Library Media & Instructional Technology Plan). Planen skal godkendes af Wisconsin Department of Public Instruction. De har ansat bibliotekarer, som efter en masteruddannelse på University of Wisconsin er særligt uddannet til som informationspecialister at tage denne udfordring op. Det var slående, hvordan man i den hårdt kriseramte stat Wisconsin stod sammen på alle niveauer fra stat til græsrodder om at få vendt udviklingen ved at satse på uddannelse.

Teknologien

Biblioteket på Cushing Academy rådede tidligere over 20.000 fysiske bøger, i dag tilbyder det adgang til millioner af online peer-reviewed tidsskriftsartikler og e-bøger. Biblioteket har endvidere indgået en aftale med Amazon.com og den australske ebooks.com om køb af skøn- og faglitterære e-bøger. Aftalen med Amazon indebærer, at når biblioteket køber én bog, må bogen lægges på seks e-bogslæsere, der selvfølgelig er Amazons egen e-bogslæser Kindle.

Biblioteket råder over 65 Kindles. Der er ingen bestemt lånetid for en Amazon e-bog, men gennem et administrativt system kan bøgerne fjernes fra de e-bogslæsere, hvor de ikke længere er nødvendige. Håndtering af e-bøger købt hos Amazon indebærer ligesom med fysiske bøger en række administrative opgaver for bibliotekets personale.

Bøger købt hos ebooks.com kan læses på bl.a. Sonys e-bogslæser, men ikke på Amazons Kindle. Disse e-bøger betales af biblioteket efter konkret forbrug og download foretages af låneren selv uden bibliotekets medvirken.

Vejen til det fremtidige bibliotek er belagt med mange sikkerhedsforanstaltninger, som forlag lægger på deres digitale udgivelser for at forhindre utilsigtet distribution eller (tilsyneladende) læsning på konkurrenternes e-bogslæsere. Hvor adgangen til databaser og tidsskrifter med fagligt indhold er logisk og anvendelig, er det digitale biblioteks muligheder for at skaffe sine

lånere adgang til e-bøger såvel i USA som i Danmark fortsat en jungle.

Bibliotekaruddannelsen

På University of Wisconsin har WISE-projektet fået bevilliget seks mio. kr. i støtte til efteruddannelse af lærere til skolebibliotekarer i tyndt befolkede områder, hvor det er vanskeligt at få besat stillingerne. De to ildsjæle bag projektet, Anne Zarinnia og Eileen Schroeder, har gennem flere år arbejdet med at inddrage digitale medier og sociale teknologier i undervisningen af bibliotekarer med det formål at flytte biblioteket fra et web 1.0 perspektiv med fokus på lagring af data og tekster til et web 2.0 perspektiv med fokus på læring, videndeling og videnskabelse blandt mennesker.

Den treårige masteruddannelse er en overbygning på den almindelige læreruddannelse. Den indebærer, at en skolebibliotekar favner såvel undervisnings- som biblioteksverdenen, forstår dem begge og forstås i dem begge. Til forskel fra Danmark omfatter USAs skolebibliotekarmodel også high schools, mens bibliotekarer på folke-, fag- og forskningsbiblioteker oftest har en MLS (Master of Library Science).

Skolebibliotekarerne på Craig High School og Parker High School er tæt integreret i tilrettelæggelse og gennemførelse af undervisningen med de særlige kompetencer, de kan bidrage med. De er endvidere specialister i en række mediediscipliner som video- og lydredigering, muligheder på nettet og web 2.0 teknologier. Skolebibliotekarerne er anerkendte af deres kollegaer for deres specielle forudsætninger, og medtænkes som en naturlig integreret del af skolens virke, herunder hvordan de kan integreres i undervisningen.

Cyberscholarship

Mary Case, som er biblioteksleder på Richard J. Daley Library, der er hovedbibliotek for University of Chicago, har skrevet en inspirerende artikel, som førte os til et dialogmøde med hende og hendes medarbejdere. Hendes argumentation er, at bibliotekar og forsker traditionelt har arbejdet adskilt, og at bibliotekarer agerede som researchere for forskere og tilvejebragte bibliografiske oplysninger.

Men efterhånden får stadigt flere forskere øjnene op for at de gennem bibliotekaren får adgang til hidtil uanede biblioteksressourcer, som findes skjult i arkiverne og på nettet. Det er ikke en udvikling, bibliotekaren offensivt og på eget initiativ er vandret ind i. Gennem informationsteknologiens samtidige forvaltning af denne viden har bibliotekaren fået midler i sin besiddelse, som giver magt over en videnkapital af et omfang, som ikke længere kan overskues af forskeren alene.

Der udvikles til stadighed nye værktøjer til at analysere, søge i og sammenbinde de enorme repositories af data. De kan identificere latente mønstre i informationsmængder, som et menneske aldrig ville kunne gennemse og finde. Case kalder en kombineret viden om informationssøgning og faglig viden for cyberscholarship. Vi drøftede, hvem der skal stå for udviklingen af cyberscholarship? Hvem tager initiativet? Hvilke institutioner? Hvorledes skal sammensætningen af kompetencer være? Her ser vi en mulighed for at biblioteksuddannelserne offensivt kan tage et initiativ til at være medudviklere af denne nye hybridform.

Der foreligger med andre ord en magt- og salgssituation: bibliotekaren kan sælge et informationsmæssigt overblik til specialisten fra fakultetet. Især på de fagmæssige grænseområder, hvor specialisten er på usikker grund. Og det sker ikke længere blot som en service på forlangende som førhen; nu optræder bibliotekaren som en undertiden ligeværdig dialogpartner og en medvider i forskningsprocessen.

Det indebærer for det første, at bibliotekaren nu erkendes som en nødvendig ressourceperson, som ikke blot passivt finder, men aktivt medvirker til at skabe ny viden. Deraf følger for det andet, at de enkelte forskere og dernæst fakultetet indser nødvendigheden af at budgettere med bibliotekaren på forskningsbudgetterne for de enkelte projekter. Endeligt indebærer det for det tredje, at bibliotekaren så også fra starten er medinddraget i projektgrupper med stort vidensbehov.

Endnu er denne erkendelse desværre kun undervejs. Mange steder står den i modsætning til det altdominerende bedagede mindset i forsknings- og undervisningsverdenen: at bibliotekarer er en blot og bar omkostning.

Bibliotekerne er generelt meget respekteret på UIC, dog i de fleste tilfælde ud fra et serviceperspektiv, selvom man igennem mange år ihærdigt har forsøgt at skubbe biblioteksfunktionen ud i miljøerne med henblik på at skabe relationer og få et tættere samarbejde med fakulteterne.

Med den tiltagende digitalisering vil biblioteksfunktionen i stigende grad blive indlejret i forskning og uddannelse, således at den ikke længere er en adskilt tjeneste, som står til rådighed når forsker, underviser og studerende fra tid til anden får behov for det; i stedet siver vidensøgning og -tilegnelse ud i forsknings- og undervisningsrummene, som i stigende grad bliver virtualiserede. Bygninger og fysiske rum er ikke nødvendigvis en del af fremtiden og hvis de er, er det af helt andre årsager end tidligere.

Men selvom vi bygger spændende nye fysiske rum, vil vi med al sandsynlighed stadig skulle konkurrere med det sømløse, det grænseløse og de sociale sfære- og praksisfællesskaber.

I takt med at forskerne bliver stadigt mere interesseret i bagkontorerne, og i den tekniske facilitering af den faglige viden og de medier, den formidles i, opstår der flere mødesteder mellem bibliotekarer og fagfolk; det fører til at begge blander sig i hinandens affærer. For jo mere forskeren kommer til bibliotekaren for at blive klogere på hvorledes informationsteknologien omorganiserer og ny-distribuerer vidensmængderne, jo mere må bibliotekaren udspørge forskeren om dennes vidensbehov. Begge begiver sig søgende og usikkert, men båret af fagprofessionalisme, ind på hverandres territorier.

Lige nu er en sådan synergetisk opfattelse ikke for hånden særligt mange steder i uddannelsesverdenen, hverken i den amerikanske, ej heller vor egen. Vore egne mange fusioner er fusioner, som mestendels berører ledelsesmæssige og fakultære niveauer, men sjældent medtænker biblioteksfunktionen i et udviklingsperspektiv, som det Mary Case til dels optegner. Biblioteket ansues oftest under en rationaliseringsvinkel som et servicecenter.

Denne fokusering på serviceorienteringen passer vældigt godt ind i en amerikansk tradition. Integrationen af fakultet og bibliotek er endnu kun er ved sin begyndelse. Vi er overbeviste om, at en fortsat dialog med Mary Case og hendes medarbejdere kan tegne nye veje for det fortsatte samarbejde mellem bibliotekar og forsker, som fører til at bibliotekarens forsker- og underviserkompetence og forskerens informationskompetence udvikles og kommer i anvendelse.

Men det er nødvendigt, at denne indsigt finder vej til uddannelsernes ledelsesniveauer nedefra gennem realiserede og overbevisende samarbejder.

Besøget i USA viser med alt tydelighed, at de udfordringer biblioteket i uddannelserne står overfor er sammenfaldende uanset hvor i verden vi befinder os. Bibliotekets nye rolle og ramme skal findes, og vores besøg førte os til fyrtårne, der byder ind med løsninger, som ikke kun er anvendelige i de aktuelle kontekster, men som kan inspirere alle uddannelsesbiblioteker i det forestående udviklingsarbejde.

LITTERATUR:

Case, Mary M. (2008): Partners in Knowledge Creation: An Expanded Role for Research Libraries in the Digital Future. *Journal of Library Administration*, Vol. 48(2), p 141-156